

15

ערב פסח תש"ו — באפריל 1950 — הופיע גליון מס' 651 של העולם הזה, גליון שהפך סימן דרך בי עתונות העברית.

היה זה הגליון הראשון של "השבועון המסויים" — כי באותו שבוע עבר העולם הזה ליד עורכיו הנוכחיים. באותו יום החלה ההרפתקה העיתונאית הגדולה, שהטביעה מאז את חותמה על הנוף הציבורי של ישראל.

היום מלאו 15 שנה לאותו מאורע. האריה השואג, ה' נושא את הסיסמה "בלי מורא" — בלי משואפנים, עלול היה להזדקק. הוא לא עשה זאת. שאגתו נשמעת מדי שבוע, צעירה ורעננה.

היא מרגיזה את השליטים, מפחידה את המושחתים, מעוררת את הארזים ומעוררת את הלוחמים לשינוי — כמו כיום הראשון.

★ ★ ★

יום אופייני בתום השנה ה-15 הוכיח כי מלחמתו של העולם הזה למען חופש העתונות עוד רחוקה מן הנצחון. גם עתה — שנתיים אחרי מיגור הבך גורירי ניום ועליות לוי אשכול לשלטון — נאלצים אנו ללחום על חופש זה יומיים ושעה-שעה. חופש העתונות הוא עדיין, במידה רבה, בבחי' נת אשליה.

כיום אופייני: ויכוח סוער עם הצנזורה, על פסילת חומר שאינו נוגע לענייני בטחון, במובן האמיתי של המושג. דו"ח של מנהלת העולם הזה על המשך החרם מצד מוסדות ה' ממשלה וסרובם למסור לנו מודעות. מכתב של חייל, ה' מבקש לשלוח לו את העתון בהנחה, מאחר שזה אינו מצוי בחזרה-הרבות של יחידתו (ושל כל יחידה אחת בצה"ל). הדו"ח של כתב על סרובו של פקיד ממשלתי אחראי למסור לו אינפורמציה לגיטימית. ידיעה על בילוש אחרי אנשינו, הדו"ח ארסית נגד העולם הזה בפי שר בממשלה. אומנם, מה ושמ, עם כניסת אנשים חדשים לעמדות מפתח, נשתפרו יחסים על בסיס אישי, בלתי רשמי.

אך מבחינה רשמית נמשך החרם הטוטאלי של השלטון על "העולם הזה", ואף הוחמר ב' כמה שטחים בתקופת אשכול.

מה הגורם לכך? האם זה המשך השיגרה של ימי בן גוריון, פחד מפני שריי הבך גוריונים? האם מבטא מצב זה את מהותם האמיתית של השליטים החדשים? ואולי צמרת חדשה-ישנה זו, שלא הכירה מעולם מישטר דמוקרטי אמיתי, כלל אינה מכינה מה צריך להיות היחס אל עתון בלתי תלוי במישטר חופשי?

★ ★ ★

הגיעה השעה לנסח, בצורה ברורה ומעשית, מה צריך כיום להיות היחסים בין ממשלה דמוקרטית ובין עתון חופשי, לוחם וביקורתי. ואין הזדמנות טובה יותר לכך מאשר גליון היובל של העולם הזה.

לכן אותה הפעם על הסממנים המקובלים של מאמר יובל — הספיחה הצמית על השכם, הרשימה הנפוחה של הצלחות והישגים, ההבטחה החגיגית להמשיך בדרך במישנה מרץ — ואנסה להגדיר עקרונות לצירסר של חופש-עתונות. צירסר שיתווה יעד מוחשי למאבקנו, שיוכל לעמוד לנגד עיני כל אדם בשלטון, החותר לדמוקרטיזציה אמיתית, שתן בידי הציבור אמת-מידה למידת הפער בין הדרוש והמצוי. כיום חגנו ה-15, על סמך 790 גליונות של מאמץ ומאבק, אנו מצהירים וקובעים: אלה העקרונות החייבים להנחות ממשלה דמוקרטית

טית בישראל ביחסיה עם העתונות.

★ ★ ★

עקרון ראשון: חופש העתונות חייב להיות מובטח בחוק.

יתכן שהדבר יפתיע אזרחים רבים, אך זוהי עובדה: שום חוק ישראלי אינו מבטיח את חופש-העתונות. במידה שהחוק מזכיר בכלל את העתונות, הרי בא הדבר להגביל את חרותה. חופש-העתונות אינו תופעת-לוחאי שולית של הדמוקרטיה. הוא אחד מעמודי-התווך שלה. בלעדיו אין העם יכול לבחור באופן חופשי את ממשלתו ואת בית-נבחריו, תוך ידיעת ה' מצב לאמתו. בלעדיו לא תיתכן הכרעה דמוקרטית כלשהי. לכן אין העתונות החופשית חשובה פחות מן הרשות המחוקקת, הרשות המבצעת והר' שות השיפוטית. היא מהווה את הרשות הרבי-עית, הרשות המיידעת.

חוקת המדינה — כאשר תקום, סוף-סוף — חייבת לקבוע כי חופש העתונות הוא חרות מוחלטת, שאינה ניתנת להג' בלה עלידי שום חוק, צו או תקנה. כל עוד אין חוק ל' מדינה — למרבה החרפה! — יש לקבוע זאת בחוק רגיל. חוק זה חייב לכלול את ביטול כל החוקים הקיימים המגבילים את חופש העתונות.

בין השאר:

- חוק-החירום הבריטי, המתיר למושל המחוז (או ל' מושל צבאי) לאסור כל עתון "מסעמי בטחון".
- חוק-העתונות המנדטורי, האוסר הוצאת עתון ללא רשיון מידי מושל-המחוז (כיום פקיד שר-הפנים), הרשאי לסרב לבקשה ואף לבטל רשיון קיים, כאות נפשו.
- במישטר דמוקרטי, זכאי כל אדם להוציא עתון, ללא צורך בכל רשיון שהוא, כשם שהוא

העתונות, ופגיעה ממאירה בזכותו של האזרח לדעת עובדות שהן חיוניות לשלום ולשלום מדינתו. על פעולה זו אין כל אפשרות של עירעור, לא בבית-המשפט ולא בכל מוסד אחר. נוצר מצב בו מהווה הצנזורה (כלומר: משי-רדיהבטחון) גם פוסק יחיד, גם תובע, גם שופט סופי וגם מוציא-לפועל.

כדי לתקן מצב זה, דרושים שני אמצעים: ● קביעה ברורה ומינימלית של התחום בו מותר לצנ' זורה בכלל לפעול.

● הקמת מוסד ציבורי מוסמך, בלתי-תלוי במשרד-הבטחון ובממשלה, שבפניו אפשר יהי יה לערער על פעולת הצנזורה ולקבל החלטה תוך 24 שעות.

★ ★ ★

עקרון שני: תיתכן חסינות למקורות האינפורמציה, בחוק ובפועל.

האדם המוסר ידיעות לעתון משתמש בזכותו הדמוקרטית, וממלא חובה אזרחית. הוא זכאי לעשות זאת באורח סודי, ללא הסדרה וללא חשש מפני נקמה שלטונית. פירושו של דבר, למעשה:

- לא יחייב בית-משפט כל עתונאי לגלות את מקורות המידע שלו, מסיבה כלשהי.
- יבוטל הסעיף השרירותי בחוק בטחון-המדינה המג' דיר כעבירה בטחונית את מסירתו של חומר בלתי-סודי ו' בלתי-בטחוני מצד פקיד המדינה לעתון.
- לא ינוצל שירות-הבטחון, או כל מוסד-מודיעין אחר, לגילוי מקורות-מידע שד עתון.
- לא יהיה עיקוב אחרי עתונאים, לא תקויים האונה למפונים של עתונים ועתונאים, לא יפתחו מכתביהם, וכן

הלאה, אלא כשקיים חשד סביר כי מבוצעת עבירה בטחונית. הנותן הוראה להפך עקרון זה, או המב' צע' הוראה כזאת, יישא באחריות פלילית.

★ ★ ★

עקרון רביעי: לכל עתון תהיה גישה חופ' שית לאינפורמציה ממלכתית וציבורית.

לא תנוצל אינפורמציה כזאת לשיחור עתונים, ולא תיחסם הגישה לאינפורמציה כזאת לשם הענשת עתונים.

שתי שיטות פסולות אלה נהוגות כיום עלידי מוסדות המדינה והציבור, ואין כל הבדל ביניהן ובין שוחך רגיל. פקיד המונע אינפורמציה מפני כל העתונים, כדי להנחילה לעתון מסוים תמורת פירסומו האישי — הריהו כמשלם שלמונים לאותו עתון. כי לגבי העתון אין הבדל בין קבלת שוחך במזומנים לבין קבלת אינפורמציה, העוזרת לו להג' דל את תפוצתו ואת הכנסותיו.

אותו כלל נכון לגבי מניעת אינפורמציה מעתון מקוים, כדי להענישו על ביקורת שמחה על אותו פקיד, וכדי להר' תיע עתונים אחרים. מאחר שכל עתון משתלל לבסס את תפוצתו על טיב האינפורמציה שלו, הרי פירוש הדבר השתל קנס כספי עליו.

כדי לפתוח מחשך את דרכי האינפורמציה הלגיטימית, ולשים תוך כדי כך קץ גם לשיטות השיחור וההענשה, תיקבענה ההנחיות הבאות:

(המשך בעמוד 28)